

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

Zeszyty Naukowe
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

PROBLEMY
ROLNICTWA
ŚWIATOWEGO
Tom 2 (XVII)

Wydawnictwo SGGW
Warszawa 2007

Marta Domagalska-Grędyś¹
Akademia Rolnicza w Krakowie

Sytuacja na rynku owoców dwa lata po przystąpieniu Polski do UE w kontekście planowanej reformy na lata 2008-2013

Situation in the fruit market two years after Poland's accession to the EU in the context of the reform planned for 2008-2013

Abstract. The situation on the fruit market seemed particularly difficult in 2007 considering two events which took place almost at the same time. First concerns the reform of the fruit market planned by the European Commission for 2008-2013, second involves the estimation of losses and consequence of spring ground frost which damaged Polish orchards. A multiannual analysis of main characteristics of the fruit market was presented in the article. It covered crops, prices and the consumption and the crucial principles of the fruit market reform regarding the Polish attitude and postulates of changes. The situation in the Polish market is difficult and greatly complicated in spite of the potential for fruit production, the tradition of cultivation and chances it provides. Losses due to external factors, such as spring ground frost (2007) and proposed fruit reform (2008-2013) putting Poland in the second-class position of countries in the accessibility to the EU funds.

The difficult situation poses a challenge not only for Polish fruit producers but also for the new EU members (with the low degree of the market organization). Also representatives of some 'old' EU member states and food processors are dissatisfied with the proposal of the reform, therefore the reform will be a great negotiating challenge.

Key words: plan of the fruit and vegetable market reform for 2008-2013, crop trends, prices and consumption of fruit in Poland, the level of organization of fruit farmers

Synopsis. Sytuacja na rynku owoców w 2007 roku wydaje się szczególnie trudna, biorąc pod uwagę dwa zdarzenia, które mają miejsce niemal równocześnie. Pierwsze dotyczy planowanej przez Komisję Europejską reformy rynku owoców na lata 2008-2013, drugie związane z szacunkiem strat i konsekwencji wiosennych przymrozków, które spustoszyły polskie sady. W artykule przeprowadzono analizę wieloletnią głównych charakterystyk rynku owoców: zbiorów, cen i spożycia oraz kluczowe założenia reformy rynku owoców z uwzględnieniem polskiego stanowiska i postulatów zmian. Mimo potencjału w produkcji owoców, tradycji upraw i szans z tego wypływających sytuacja na polskim rynku jest podwójnie złożona, biorąc pod uwagę siłę czynników zewnętrznych (straty wiosennych przymrozków) i propozycję reformy, stawiającą Polskę w pozycji krajów drugiej kategorii w dostępności do środków Wspólnoty. Trudna sytuacja stanowi wyzwanie nie tylko dla polskich producentów owoców. Dotkniętymi niskim stopniem organizacji rynku będą również inni nowi członkowie UE. Niezadowoleni z propozycji reformy są też przedstawiciele państw dawnej Unii i przetwórcy. Reforma będzie więc wielkim wyzwaniem negocjacyjnym.

Słowa kluczowe: projekt reformy rynku owoców i warzyw na lata 2008-2013, trend zbiorów, cen i spożycia owoców w Polsce, stopień organizacji sadowników

Wstęp

Sytuacja na rynku owoców w ostatnich latach jest bardzo zmienna i podlega znacznym wahaniom. Dotyczy to zarówno produkcji, cen, jak również organizacji i konsumpcji. Komisja Europejska podjęła kroki przeciwdziałania kryzysowi obniżania dochodów producentów, zwiększenia konkurencyjności wewnętrznej i zewnętrznej sektora,

¹ Dr inż., rrdomaga@cyf-kr.edu.pl

usprawnienia zarządzania rynkiem w sytuacjach losowych oraz zwiększania spożycia owoców i warzyw. UE jest znaczącym producentem owoców i warzyw (108 mln ton co daje około 10 % światowej produkcji²). Polska znajduje się w europejskiej czołówce producentów owoców, osiągając w 2005 roku produkcję 2,9 mln ton przy 38,4 mln ton w UE-25. Jesteśmy jednym z największych producentów jabłek (2,3 mln t), zaś naszą specjalnością są owoce miękkie.

W związku z dużym rozdrobnieniem powierzchni gospodarstw sadowniczych w Polsce tylko w niewielkim stopniu (z uwagi na wysokie koszty) prowadzona jest promocja owoców [Kowalska 2007]. Podjęte dotychczas starania zarówno pod względem prawnym, jak i organizacyjnym nie doprowadziły do wyraźnej poprawy współpracy pomiędzy sadownikami i ich grupami a zakładami przetwórstwa owocowego. W 2006 roku mimo wysokiego bezrobocia w Polsce i próby prawnego uregulowania zatrudniania pracowników z Europy Wschodniej, wystąpił niedobór siły roboczej potrzebnej do zbioru owoców. Nadal istnieje potrzeba integrowania się środowiska sadowników poprzez tworzenie grup producenckich, biorąc pod uwagę korzyści wypływające ze współpracy i dostępne na ten cel środki unijne (np. w ramach PROW 2007-2013). Konieczne też staje się prowadzenie promocji polskiego sadownictwa w krajach Unii Europejskiej w celu wykorzystania dużego potencjału produkcyjnego. Utrzymanie wysokiej pozycji Polski na rynku owoców, a szczególnie jabłek wymaga w przyszłości wprowadzenia rozwiązań, uwzględniających możliwości zagospodarowania owoców na nowych segmentach rynku, spełniających oczekiwania konsumentów poszukujących jabłek przetworzonych w różnych formach.

Unijny projekt reformy sektora owoców i warzyw na lata 2008-2013 wnosi zmiany, które z pewnością odczują nasi sadownicy. Dlaczego pojawiła się nowa propozycja reformy rynku owoców i warzyw? Kto ma w niej odegrać najważniejszą rolę? To kwestie zasadnicze kształtujące przyszłość tego rynku. Uwzględniając dane statystyczne (handel zagraniczny, produkcja, ceny, konsumpcja owoców) scharakteryzowana zostanie sytuacja na polskim rynku owoców celem określenia zachodzących zmian i kierunków jej dalszego rozwoju.

Projekt reformy unijnego rynku owoców i warzyw od 2008 roku

Na 9,7 mln europejskich (UE-25) gospodarstw 1,4 mln zajmuje się produkcją owoców i warzyw. Sektor ten zajmuje 3% powierzchni upraw i 17% wartości produkcji rolnej Unii Europejskiej. Unijny sektor owoców i warzyw jest bardzo heterogeniczny, zależy od wielkości produkcji, sposobów produkcji, typów i rozmiarów gospodarstw i wymiany handlowej [Fisher Boel 2007].

Rynek owoców i warzyw jest pod presją zewnętrzną (m.in. Chin³), stąd celowa koncentracja działań europejskich ma wpłynąć na wzrost cen na tym właśnie rynku. Dotyczy to zarówno owoców świeżych (deserowych), jak i przetworzonych. Co robić? Uznano, że po pierwsze należy jak najmocniej rozwinąć działania w zakresie grup i

² Średnia za lata 2003-2005 według EUROSTAT.

³ Według Eurofruit [2006] w chińskiej prowincji Shaanxi, słynącej z wyjątkowo korzystnych warunków dla upraw jabłoni, jest 426 tys. ha sadów jabłoniowych. Region ten może wyprodukować 6 mln ton jabłek rocznie. Jak zakładają chińscy analitycy, przy obecnym tempie rozwoju upraw sadowniczych w tej prowincji do 2010 r. zostanie osiągnięta produkcja jabłek na poziomie 8 mln ton rocznie. Dla porównania produkcja jabłek w UE-25 w 2005 roku wynosiła około 12 mln ton, w Polsce około 2 mln ton.

organizacji producenckich, dalej częściowo zlikwidować dopłaty do przetwórstwa, rozwinąć pomoc wobec tych, którzy dbają o środowisko (produkcja biologiczna zyska dodatkowe wsparcie), kosztem zwiększenia konsumpcji owoców i warzyw poprawić zdrowotność społeczeństwa europejskiego, zagrożonego otyłością, zwłaszcza młodzieży [Fisher Boel 2007]⁴. Zalecana przez Światową Organizację Zdrowia minimalna dzienna dawka owoców i warzyw wynosi 400 g, podczas gdy w UE istnieje rozpiętość między spożyciem nie większym niż 200 g w Wielkiej Brytanii i Austrii i ponad 500g w Grecji i Finlandii. W budżecie unijnym szczególne miejsce zostanie przydzielone dla działań zwiększających konsumpcję owoców i warzyw. Ochrona rynku owoców i warzyw wynika z troski o zdrowie konsumenta i o rynek owoców i warzyw, który w stosunku do innych rynków rolnych jest bardziej zależny od warunków klimatycznych.

Charakterystyka handlu zagranicznego owocami w UE i Polsce

W 2006 roku produkcja owoców w UE-25 była zbliżona do poziomu roku poprzedniego i wyniosła około 38 mln ton. Zbiory jabłek deserowych obniżyły się o 5% do 9,6 mln ton. Obserwuje się ujemne saldo w obrotach zewnętrznych owocami i ich przetworami w UE (tabela 1). Mimo że od 2001 roku eksport UE owoców świeżych rośnie, to nie równoważy on importu. W pierwszej połowie 2006 roku odnotowano dodatkowo spadek w eksporcie zarówno wewnętrznym UE-25 (z 8 884 do 8 547 tys. ton w pierwszej połowie 2006 roku) jak i zewnętrznym (tabela 1). Unijny deficyt handlu zagranicznego (przewaga importu nad eksportem) między 2001 a 2005 rokiem zwiększył się do 1429 tys. ton. W unijnym eksporcie owoców świeżych najważniejszą rolę odgrywa Hiszpania, Włochy i Francja. Z kolei największymi unijnymi importerami są Niemcy, Wielka Brytania i Francja. W latach 2001-2005 wystąpił także wzrost importu z Polski (z 160 do 208 tys. ton) i eksportu unijnych owoców świeżych do Polski (tabela 1). Według prognoz na 2006 rok deficyt handlu zagranicznego wyrażonego wolumenem sprzedaży miał się pogłębić.

Tabela 1. Obroty handlu zagranicznego świeżymi owocami w UE-25 (w tys. t)

Table 1. Turnover of foreign trade in fresh fruit in EU-25 (thousand tons)

Kierunek	2001	2002	2003	2004	2005	2005-I-VI	2006 I-VI
Eksport	15545	15764	15998	16143	17009	8884	8547
Eksport wewnętrzny	13577	13899	14143	14205	14760	7 031	7 244
<i>w tym do Polski</i>	621	574	530	495	561	230	329
Eksport zewnętrzny	1968	1865	1855	1938	2249	1853	1303
Import	22321	22826	23943	24724	25211	12678	12539
<i>w tym z Polski</i>	160	163	169	245	208	104	157

Źródło: Zestawienie na podstawie EUROSTAT

Po wstąpieniu Polski do UE eksport krajowych owoców i ich przetworów nie zwiększył się znacznie. O niewielkim wzroście eksportu świeżych owoców zdecydowało przede wszystkim słabe organizowanie się producentów w naszym kraju. Z powodu słabej organizacji rynku, Polska w niewielkim stopniu wykorzystała szanse na zwiększenie

⁴ Marianne Fisher Boel to członek Komisji Europejskiej ds. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w 2007r.

eksportu. Wzrósł przede wszystkim eksport produktów przetwarzanych z importowanych surowców [Nosecka 2007]. W I połowie 2005 roku udział dostaw z Polski w globalnym imporcie unijnym owoców świeżych wyniósł 1,3%⁵, przetworów 8,3%⁶, owoców mrożonych 21%, soku jabłkowego około 12%. Polska sprowadzała z krajów Wspólnoty przede wszystkim owoce południowe, brzoskwinie w puszkach i zagęszczony sok winogronowy (tabela 1). Udział krajów „starej” Wspólnoty obniżył się w eksporcie polskich owoców miękkich (z 9,5% w 2003 r. do 6% w 2005 r.), owoców mrożonych (z 44% w 2003 r. do 37% w 2005 r.), wzrósł zaś zagęszczony sok jabłkowy i owoców w puszkach (z 42% do 50%). W całym 2006 roku najbardziej w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyły się wpływy z eksportu owoców mrożonych (o 20%), owocowych suszy (o 27%) i jabłek (o 15% wartości) [Rynek... 2006].

Jak podaje Nosecka [2007] akcesja do UE nie wpłynęła na wzrost znaczenia krajów Wspólnoty w polskim eksporcie owoców i ich przetworów. W latach 2000-2005 udział ten wyniósł około 80%. Spośród krajów „trzecich” zwiększyło się znaczenie krajów WNP, głównie Rosji, a obniżyło pozostałych krajów jak USA, Kanada i kraje EFTA.

Po akcesji wzrosło znaczenie eksportu soków (z 24% w 2004 / Source: Compiled on the basis of EUROSTAT do 44% w 2005 roku) i przetworów w puszkach (z 9% do 19%) do Czech i Słowacji. Z kolei w handlu z Rosją zwiększył się eksport jabłek deserowych, owoców miękkich, mrożonek oraz owoców w puszkach produkowanych z owoców importowanych.

Produkcja sadownicza w Polsce

W latach 1995-2005 powierzchnia upraw sadowniczych w Polsce cokolwiek się zmniejsza. W 2005 roku wyniosła ogółem 387 tys. ha, podczas gdy w 1995 roku 424 tys. ha, w tym powierzchnia sadów jabłoniowych i plantacji truskawek utrzymuje się na zbliżonym poziomie, sadów wiśniowych i plantacji agrestu jest mniejsza, a tylko malin i porzeczek zwiększyła się [Kowalska 2007].

Zbiory owoców w Polsce na przełomie ostatnich dziesięciu lat wykazywały trend rozwoju⁷. W 1996 roku wynosiły 2783 tys. ton, w 2006 r.⁸ 3192 tys. ton⁹ (rys. 1). W latach 2003-2005 obserwuje się wzrost głównie w zbiorach owoców jagodowych (truskawek, malin), a spadek zbiorów z drzew owocowych (jabłek, gruszek, czereśni, brzoskwiń, moreli). W strukturze powierzchni jak i zbiorów dominują jabłonie¹⁰ [Domagalska-Grędys 2006], w owocach jagodowych porzeczki różnych odmian i truskawki.

⁵ $(104/12678)*100 = 1,3$, obliczenia na podstawie danych z tabeli 1.

⁶ Wśród przetworów decydujące znaczenie w imporcie z Polski mają zagęszczone soki z owoców kolorowych, a także dżemy i owoce w puszkach.

⁷ Użycie określenia *kierunek rozwoju* zamiast *trend* jest wynikiem zastosowanego wygładzenia szeregu czasowego metodą średnich ruchomych dla trzech okresów zbioru owoców. Dobranie którejś z funkcji trendu (liniowej/krzywoliniowej) nie spełniało kryterium wymaganej dokładności. Metoda średnich ruchomych stosowana jest wtedy, gdy nie ma możliwości doboru dokładnej postaci analitycznej funkcji trendu. Więcej na temat metody znaleźć można w pracy pod redakcją Kędziora [Badania..., 2005].

⁸ Dane za 2006 rok są szacunkowe, według GUS z 22.09.2006.

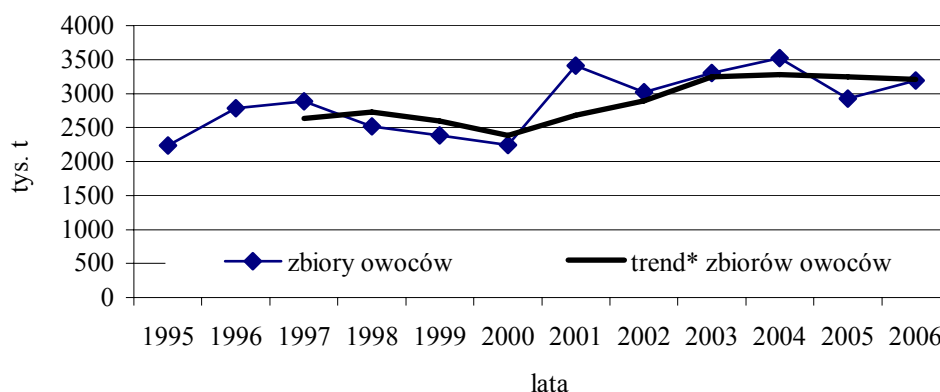
⁹ Wzrosły zbiory zarówno owoców z drzew (z 2 315 tys. ton w 1996 r. do 2 692 tys. ton w 2006 r.) jak owoców jagodowych (odpowiednio z 468 tys. ton do 500 tys. ton).

¹⁰ Więcej na ten temat oceny produkcji owoców z uwzględnieniem jabłek w artykule autorki [Domagalska 2006].

Ceny owoców

Ceny na rynku owoców są zmienne, a zakłócenia wynikają m.in. ze specyfiki produktów. Są to towary nietrwałe, a ich podaż w dużej mierze zależy od warunków pogodowych (co z pewnością negatywnie odczujemy w bieżącym roku, biorąc pod uwagę straty w sadach wywołane wiosennymi przymrozkami).

Średnie ceny skupu owoców¹¹ w latach 1996-2006 wykazywały trend spadkowy (rys. 2). Porównując ceny w 2006 roku i w roku 2005 zauważamy, że najwyższe były ceny owoców jagodowych (truskawek), a najbardziej obniżyły się ceny wiśni. Obniżyły się również ceny skupu śliwek i gruszek deserowych, jabłek deserowych i przemysłowych. Trend spadkowy prawdopodobnie się nie utrzyma w 2007 roku, biorąc pod uwagę pierwsze przymrozki wiosenne i straty jakie wywołały one w polskich sadach¹².

* trend zbiorów owoców wyznaczony metodą średnich ruchomych

Źródło: opracowanie własne na podstawie analiz rynkowych za lata 2003-2006 [Rynek... 2003 i 2006]

Rys. 1. Zbiory owoców w Polsce w latach 1996-2006

Figure 1. Fruit crops in Poland in years 1996-2006

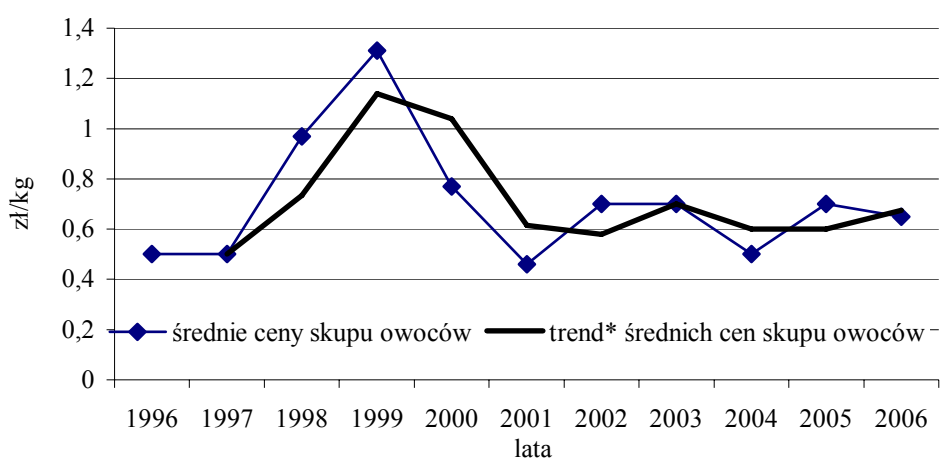
W opinii producentów ceny skupu owoców jagodowych były przez trzeci (kolejny) rok nieopłacalne, co prowadzi do ograniczenia podaży dla przetwórstwa. Prognozuje się, że w następnych sezonach ceny skupu truskawek powinny być wyższe od bardzo niskich w latach 2004-2005, bowiem Komisja Europejska z zasady przedłużyła na okres kilku następnych lat tymczasowe cła antydumpingowe.

Wydatki na owoce mają piątą lokatę na liście wydatków żywnościowych, po mięsie, przetworach zbożowych, nabiale i warzywach [Popyt... 2006]. Udział owoców w wydatkach nominalnych na żywność polskich konsumentów wynosił 5,4% w 2005 roku. Porównywalne do owoców są udziały wydatków na: tłuszcze jadalne (5,3%), cukier i

¹¹ Średnie ceny skupu podano za opracowaniem Rynek owoców i warzyw z czerwca 2006, które opiera się na publikacjach GUS. Główny Urząd Statystyczny podaje ceny skupu według ilości i wartości owoców skupionych przez podmioty gospodarcze bezpośrednio od producentów. Ceny skupu są przeciętnymi rocznymi cenami (obliczonymi jako iloraz wartości i ilości poszczególnych gatunków owoców) płaconymi przez podmioty gospodarcze skupiające owoce.

¹² Na dzień 7-05-2007 straty w sadach szacowane były na 5 mld zł, a zbiory owoców mogą być niższe w 2007 r. o 90%.

wyroby cukiernicze (6,4%), podczas gdy np. wydatki na warzywa wynoszą 10,6%. Ceny detaliczne owoców w I półroczu 2006 roku były wyższe o 5,5% w porównaniu z I półroczem 2005 r. O tak znaczącym wzroście cen zadecydowały niskie zapasy owoców ze zbiorów roku poprzedniego. Podrożały wszystkie owoce z wyjątkiem południowych i przetworów owocowych, najbardziej podrożały jabłka (o 22,9%) i gruszki (o 11,9%). Mimo większych zbiorów ceny detaliczne wzrosły też w III kwartale 2006 roku. Obserwuje się znaczące drożenie owoców względem innych towarów spożywczych, co oczywiście zniechęca konsumentów do zwiększenia zakupów. Odwrotne kierunki osi trendów dla owoców (malejący) i żywności (rosnący) potwierdzają wcześniejszy wniosek (rys. 3).

⁸trend wyznaczony metodą średnich ruchomych
Źródło: jak w rys. 1

Rys. 2. Ceny skupu owoców w Polsce za lata 1996-2006
Figure 2. Purchase prices of fruit in Poland in years 1996-2006

Porównując ceny jabłek, gruszek, truskawek, pomarańczy i bananów zanotować można, że najtańsze w 2005 roku dla Polaków były jabłka (0,51 zł/kg) i gruszki (1,15 zł/kg), najdroższe truskawki (1,30 zł/kg), banany (1,29zł/kg) i pomarańcze (1,21 zł/kg) [Rynek... 2006].

* trendy cen wyznaczone metodą średnich ruchomych
 Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS [Ceny... 2005]

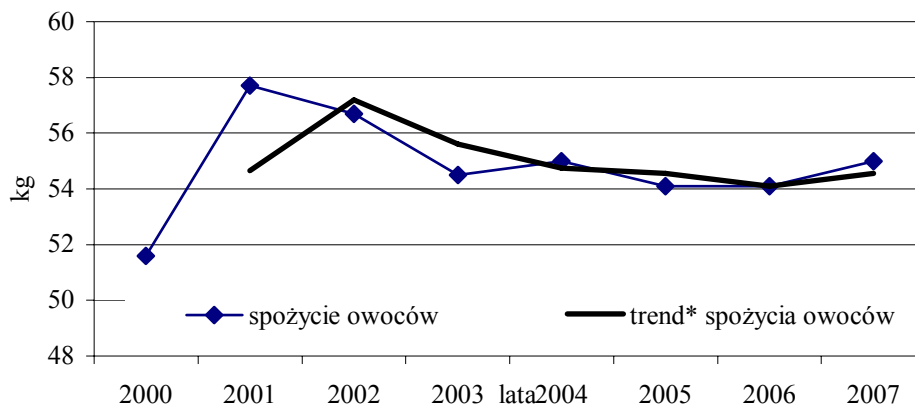
Rys. 3. Wskaźniki cen owoców i żywności w latach 2000-2005 (rok poprzedni = 100)
 Figure 3. Fruit and food price indices in years 2000-2005 (previous year = 100)

Ceny detaliczne owoców i ich przetworów w latach 2004-2006 były niższe niż w większości krajów Wspólnoty. Przykładowo w pierwszych ośmiu miesiącach 2006 roku średnie ceny detaliczne jabłek w Polsce stanowiły 48 % cen płaconych w Niemczech, gruszki były tańsze o 26%, a truskawki o 37%. W porównaniu z analogicznym okresem roku 2005 różnice cen zmniejszyły się [Rynek... 2006].

Spożycie owoców

Spożycie owoców w Polsce wynosi 54,1 kg na mieszkańca/rok i wolno wzrasta, na co wskazuje linia trendu (rys. 4). Jest to niepokojące wobec zaleceń dietetycznych i żywieniowych. Większość owoców to produkty niskokaloryczne (wyjątek stanowią daktyl, winogrona i awokado).

W strukturze spożycia owoców według gatunków w I półroczu 2006 roku dominowały jabłka (46,6%), owoce południowe (29,6%) i jagodowe (15,1%), resztę stanowiły pozostałe owoce (6,1%) i przetwory (2,6%). Podobna struktura, jeśli chodzi o pozycje spożywanych gatunków, występowała w 2003 roku, z tym, że więcej spożywano jabłek (53% wszystkich owoców), mniej owoców południowych (28%) i mniej jagodowych 10% [Popyt... 2006].

*trend spożycia owoców wyznaczony metodą średnich ruchomych
Źródło: jak w rys. 3

Rys. 4. Spożycie owoców w Polsce w latach 2000-2007
Figure 4. Fruit consumption in Poland in years 2000-2007

Najwięcej owoców ogółem spożywają miesięcznie emeryci i renciści (w 2006 r. 3,85 kg) i pracujący na własny rachunek (3,56 kg), najmniej rolnicy (2,69 kg). Spadek spożycia owoców wystąpił we wszystkich typach gospodarstw domowych z wyjątkiem gospodarstw najzamożniejszych, tj. pracujących na własny rachunek (w których było ono większe o 1,6% niż w roku 2005). Gospodarstwa domowe najbardziej ograniczyły spożycie owoców jagodowych (o 14,5%) oraz jabłek (o 8%), co wynikało prawdopodobnie z wysokich cen [Popyt... 2006].

Badania budżetów domowych za 2003 rok dowodzą, że spożycie ogółem, jak i spożycie poszczególnych rodzajów owoców rosło wraz ze wzrostem zamożności gospodarstw. Spożycie bananów, gruszek oraz owoców pestkowych było ponad 2,5 razy większe w grupie gospodarstw najbogatszych w porównaniu z gospodarstwami o najniższych dochodach. W gospodarstwach najuboższych w strukturze spożycia drugie miejsce (po jabłkach) zajmowały owoce pestkowe (11%), trzecie owoce cytrusowe (9%), czwarte banany i owoce jagodowe, po 8% [Piekut 2006].

Oprócz cen, które wpływają bezpośrednio na spożycie owoców, znaczący wpływ ma samozaopatrzenie gospodarstw domowych. Udział samozaopatrzenia systematycznie spada od 2000 roku, z 23,7% do 5,1% w I połowie 2006 r., przy czym największe samozaopatrzenie występuje w gospodarstwach domowych rolników (około 25% w 2006 r.), najmniejsze u emerytów i rencistów, bo 4,4% [Popyt... 2006].

Reforma rynku owoców i warzyw i jej konsekwencje dla polskich producentów

Mimo racjonalnego uzasadnienia projektu reform rynku owoców i warzyw, w Polsce istnieją obawy związane z nieuwzględnieniem realiów naszego rynku. Środowisko sądownicze zgłasza uwagi odnośnie braku regulacji rynku owoców do przetwórstwa, który

dla strony polskiej ma priorytetowe znaczenie. Dopłaty do kontraktowanych w przetwórstwie brzoskwiń, gruszek oraz pomoc finansowa dla przetwórstwa owoców cytrusowych zostanie zlikwidowana. Gospodarstwa, które dotychczas korzystały z tej pomocy, będą nadal otrzymywać dopłaty, ale zgodnie z zasadami WHO w formie oddzielonych od produkcji płatności bezpośrednich SPS¹³ [Świetlik 2007].

Zaproponowana reforma rynku ogrodnictwa pomija jego realia w Polsce i w nowych państwach członkowskich. Komisja stwierdziła, że organizacja rynku w poszczególnych państwach jest zróżnicowana, gdyż „duża część producentów w państwach członkowskich będących głównymi producentami wybrała nieuczestniczenie w organizacjach producentów”. W Polsce tylko 2% produkcji owoców i warzyw pochodzi od grup, podczas gdy np. w Belgii udział ten stanowi 86%, w Holandii 79%. Nawet w porównaniu z „nowymi” krajami UE, biorąc pod uwagę skalę polskiej produkcji (280 tys. gospodarstw sadowniczych, o średniej powierzchni 2,4 ha) stopień zorganizowania jest bardzo słaby [Pyza-Grzybowska 2007].

Reforma nie przewiduje wsparcia dla producentów gatunków istotnych w Polsce, ale ważnych dla całej Wspólnoty (owoców miękkich). W rezultacie zmian w dopłatach zwiększy się zróżnicowanie poziomu wsparcia dochodów producentów owoców i warzyw w ramach płatności bezpośrednich. W 2008 roku płatności w przeliczeniu na hektar upraw owoców i warzyw w Polsce będą 5-krotnie niższe niż w Grecji [Nosecka 2006].

Niepokojące są też planowane przepisy zmuszające organizacje producenckie do przeznaczania części funduszu operacyjnego na działania związane z ochroną środowiska i obowiązek wprowadzenia do programów operacyjnych przedsięwzięć ukierunkowanych na wzrost spożycia owoców i warzyw przez młodych konsumentów. Wymagania te ograniczą środki finansowe na rozwój infrastruktury rynkowej i technicznej. W propozycjach reformy nie przewiduje się zwiększenia wsparcia dla poszczególnych grup producenckich, kluczowego elementu organizacji pierwotnego rynku ogrodnictwa w krajach o rozdrobnionej strukturze agrarnej (takich jak Polska). W najbliższych latach mogą utrzymywać się duże zróżnicowania w wykorzystaniu środków UE pomiędzy starymi i nowymi krajami członkowskimi.

Pozostawienie wyłącznie w gestii organizacji producentów tzw. zarządzania kryzysowego zadecyduje o tym, że w Polsce i krajach o niskim poziomie zorganizowania rynku nowe instrumenty równoważenia popytu będą miały minimalny wpływ na zmniejszenie wahań cen i dochodów producentów, wynikających ze zmienności plonowania.

Polska ma na względzie negocjacje z Komisją Europejską. Stronie polskiej chodzi o uzyskanie większych korzyści z wprowadzenia nowych reform w tym:

- wsparcia finansowego rynku owoców miękkich (oddzielna płatność finansowa poza dopłatami w ramach jednolitych płatności);
- zwiększenia wsparcia dla grup producenckich;
- zagwarantowania krajom członkowskim większej swobody w rozdysponowaniu funduszy operacyjnych organizacji;
- rozszerzenie instrumentów równoważenia podaży i popytu ponad organizacje producenckie.

Obserwatorzy podkreślają również, że propozycja reformy rynku owoców i warzyw budzi obawy wśród producentów „starej” Unii Europejskiej. Protestują m.in. rolnicy

¹³ SPS to skrót od System Jednolitej Płatności

francuscy, twierdząc, że WPR nie może mieć na celu tylko obniżki cen produktów rolnych, bo może to spowodować znaczne uzależnienie Europy od importu żywności. Również przetwórcy obawiają się skutków reformy, która może zmuszać do szukania zaplecza surowcowego poza Wspólnotą.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza od 2001 roku potwierdza pogłębiający się deficyt w handlu zagranicznym owocami świeżymi w Unii Europejskiej, wynikający z rosnącej przewagi importu nad eksportem. Dotyczy to także Polski, dla której kraje Unii Europejskiej były i są głównym odbiorcą. O niewielkim wzroście eksportu świeżymi owocami zdecydowała głównie słaba organizacja producentów w naszym kraju.

Wstąpienie do Unii Europejskiej nie wpłynęło na wzrost znaczenia krajów Wspólnoty w polskim eksporcie owoców i ich przetworów, nie zwiększył się znacznie eksport polskich owoców i ich przetworów.

W 2006 roku odnotowano jedynie wzrost udziału eksportu zagęszczonego soku jabłkowego i owoców w puszkach (z 42% do 50%). Z kolei w porównaniu z rokiem 2005 najbardziej zmniejszyły się wpływy z eksportu owoców mrożonych (o 20%), owocowych suszy (o 27%) i jabłek (o 15%).

Po wejściu do UE odnotowuje się niewielkie zmiany geograficzne w zakresie eksportu owoców, m.in. do krajów nowych członków UE (Czech i Słowacji), krajów WNP (głównie Rosji), krajów EFTA, Ameryki Południowej i krajów Europy południowej (Bułgarii i Rumunii). Wzrost eksportu (soków pitnych i zagęszczonych) dotyczył Czech i Słowacji oraz Rosji (jabłek deserowych, owoców miękkich). Jeśli chodzi o najnowszych członków UE, tzn. Bułgarię i Rumunię, to spadł np. eksport jabłek.

W zakresie powierzchni upraw większości owoców poziom niewiele się zmienia od 1995 roku. Z kolei zbiory owoców (w latach 1996-2006) w Polsce wykazują trend rosnący. W ostatnich jednak latach 2003-2005 obserwuje się wzrost głównie w zbiorach owoców jagodowych (truskawek, malin), a spadek zbiorów z drzew owocowych (jabłek, gruszek, czereśni, brzoskwiń, moreli). W strukturze powierzchni jak i zbiorów dominują jabłka, w owocach jagodowych porzeczki i truskawki.

Sytuację na rynku owoców określają ceny owoców, zarówno ceny skupu jak i detaliczne. W obu przypadkach obserwuje się rosnący trend cenowy owoców krajowych. Są one jednak nadal tańsze od owoców unijnych (UE-15), co nie oznacza, że spożycie ich rośnie w Polsce, a sytuacja sadowników poprawia się. Obserwuje się znaczące drożenie owoców względem innych towarów spożywczych.

Samozaopatrzenie nie decyduje o zwiększeniu spożycia owoców wśród gospodarstw domowych. Rolnicy, u których ma miejsce wysoki poziom samozaopatrzenia, mniej spożywali owoców od emerytów i rencistów, którzy mimo niskiego samozaopatrzenia konsumowali najwięcej owoców. Zwiększenie cen owoców wpływa na ograniczanie spożycia owoców i zmianę struktury konsumpcji.

Polacy nie zwiększają spożycia owoców, producenci nie wykorzystują szansy na zwiększenie eksportu wynikającej z akcesji. Zmiany w eksporcie owoców nie są znaczące ani w zakresie ilości ani miejsc docelowych.

Poprawa organizacji rynku i większe niż obecnie wykorzystanie mechanizmów wsparcia to główne warunki nie tylko wzrostu eksportu, ale także zmian jego struktury w

celu zwiększenia udziału w sprzedaży produktów przeznaczonych do bezpośredniej konsumpcji. Dotyczy to przede wszystkim eksportu do krajów „starej Wspólnoty”.

Planowana reforma unijna rynku owoców na lata 2008-2013 jest niepokojąca, przy czym trzeba brać również pod uwagę tegoroczne straty w sadach wywołane przymrozkami. Mimo dobrej woli Komisji Europejskiej polscy producenci stoją przed olbrzymim wyzwaniem, co najmniej takim jak przed wejściem do UE. Grunt, na którym budowali swoją równowagę, zaczyna się chwiać. Słuszny kierunek zmian, jakim było jednoczenie się w grupy producenckie, nie wystarcza. W propozycjach reformy nie przewiduje się zwiększenia wsparcia dla poszczególnych grup producenckich, kluczowego elementu organizacji pierwotnego rynku ogrodniczego w krajach o rozdrobnionej strukturze agrarnej (takich jak Polska).

Komisja zmienia wcześniejszą wizję regulacji rynku owoców, wprowadzając w chwili obecnej nowe zadania dla producentów. Obecnie polscy producenci są jeszcze bardziej zagubieni. Reforma nie przewiduje wsparcia dla producentów gatunków istotnych w Polsce, ale ważnych dla całej Wspólnoty (owoców miękkich). Czy oznacza to czarne chmury nad polską produkcją sadowniczą? Nie do końca. Rozwiązania istnieją, jednak ich zastosowanie może być opóźnione w polskim przypadku. Według Miki [2007] mamy w Polsce niższy poziom zużycia nawozów i środków ochrony, nasza produkcja zbliżona jest do naturalnej (o którą Unia zabiega). Zarysowuje się również opłacalność sadów przemysłowych (wobec tendencji do spożywania żywności przetworzonej w krajach rozwiniętych), nowoczesną produkcję można rozwijać też w gospodarstwach małych 2-5 hektarowych. Tak więc rozdrobnienie przy zorganizowanej formie sprzedaży i promocji nie powinno być przeszkodą (wzorem sadowników tyrolskich czy japońskich).

Istnieje też obawa o konsumenta, który może więcej zapłacić za planowane zmiany. Nowe instrumenty równoważenia popytu będą miały minimalny wpływ na zmniejszenie wahań cen ze względu na niski poziom zorganizowania na rynku polskich producentów. Liczymy na uwzględnienie polskich żądań w zakresie unijnej propozycji reformy rynku owoców i rozsądek producentów, którzy nie powinni zwlekać z łączeniem się w grupy/organizacje producenckie i dołączyć do unijnej reprezentacji jako ważny konkurent.

Literatura

- Domagalska-Grędyś M. [2006]: Ocena polskich sadów jabłoniowych z uwzględnieniem odmian w początkowym okresie członkostwa w UE. *Problemy rolnictwa światowego*, tom XV, ss.16-25.
- Ceny w gospodarce narodowej w 2005 r. [2006]. GUS, Warszawa.
- Eurofruit. [2006]. *Rivista di frutticoltura e di ortofloricoltura* nr 391.
- Fisher Boel M. [2007]: La réforme du secteur des fruits et légumes. Janvier 2007. Commission Européenne.
- Badaniu rynku. Metody zastosowania. [2005]. Z. Kędzior (red.). PWE, Warszawa, ss. 135-136.
- Kowalska J. [2007]: Rynek owoców a produkcja sadownicza. *Owoce, warzywa, kwiaty* 3, ss. 34-35.
- Mika A. [2007]: Czego mogą się spodziewać sadownicy w najbliższych latach? *Owoce, warzywa, kwiaty* 9, ss. 32-33.
- Nosecka B. [2007]: Handel zagraniczny owocami i ich przetworami. Polski eksport po akcesji do UE. *Owoce, warzywa, kwiaty* 5, ss. 51-52.
- Piekut M. [2006]: Spożycie żywności w gospodarstwach domowych. *Wiadomości statystyczne* 11, ss. 39-40.
- Popyt na żywność. Stan i perspektywy. [2006]. *Analizy rynkowe*, grudzień. IERiGŻ-BIP, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Pyza-Grzybowska D. [2007]: Kluczowa rola organizacji producentów. *Owoce, warzywa, kwiaty* 6, ss. 62-63.
- Rynek owoców i warzyw. [2003]. *Analizy rynkowe*, listopad. IERiGŻ-BIP, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Rynek owoców i warzyw. [2006]. *Analizy rynkowe*, listopad. IERiGŻ-BIP, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Świątek J. [2007]: Pominięto realia rynku ogrodniczego w Polsce. *Owoce, warzywa, kwiaty* 3, s. 47.